

УДК 811.112.2'373.7'42:008]:[32:316.658
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-2-14>

Оксана ЗУБАЧ,
orcid.org/0000-0003-1884-6875
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) subach@ukr.net

Марта МИКИТЮК,
orcid.org/0000-0003-4347-820X
аспірантка кафедри прикладної лінгвістики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) mymarta@ukr.net

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОГО АНЕКДОТУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена вивченню лінгвокультурних аспектів політичної комунікації у політичній картині світу сучасної німецької мови. Метою дослідження є виявлення культурних, лінгвокультурних та лінгвопрагматичних рис політичного анекдоту у міжкультурній комунікації. Завдяки методам наукового дослідження було визначено сутність політичного анекдоту та його дискурсивних ознак. Аналіз плану змісту та плану вираження дав змогу дослідити кореляції лінгвопрагматичних властивостей комічної ситуації у науковій парадигмі знань. Діалектика політичного анекдоту німецької мови формується внаслідок взаємодії політичних процесів, політичних явищ, політичної комунікації, політичної дипломатії та співіснування політичного світу. Лінгвокультурна значимість знакової організації політичного анекдоту простежується крізь його семантику, прагматику та синтактику. Поліфункціональність політичного анекдоту категоризується у когнітивно-дискурсивних, лінгвокультурологічних, концептуальних та комунікативно-прагматичних рисах. У політичній картині світу німецької мови фіксуються анекдоти про політичних діячів, анекдоти про політичні партії, анекдоти про політично марковані поради, анекдоти про ставлення представників соціуму до політичних партій. У анекдотах про політичних діячів особлива увага приділена президентам, міністрам та канцлерам (E. Stoiber, H. Kohl, K. Adenauer, E. Honecker, T. Heuss). Комічність ситуації у політичному анекдоті про політичну партію найчастіше відстежується внаслідок асоціативних відношень за схожістю (*die Grünen* → *Kompostierung*). Політично марковані поради у анекдоті виражаються через дієслівні маркери (*arbeiten, behaupten, lügen usw.*). Фразеологічна компетентність виявляє когнітивні диспозиції ціннісних домінантів у політичній картині світу через вживання фразеологічних одиниць німецької мови (*in die Jahre kommen, dummes Zeug, zu allem Ja und Amen sagen usw.*)

Ключові слова: політична картина світу, політична комунікація, політичний дискурс, політичний анекдот, лінгвокультурна компетенція, фразеологічна компетенція.

Oksana ZUBACH,
orcid.org/0000-0003-1884-6875
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) subach@ukr.net

Marta MYKYTIUK,
orcid.org/0000-0003-4347-820X
Postgraduate Student at the Department of Applied Linguistics
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) mymarta@ukr.net

LINGOCULTURAL ASPECTS OF POLITICAL ANECDOTES IN MODERN GERMAN

The article is devoted to the study of linguocultural aspects of political communication in political picture of the world in Modern German. The aim of the study is to reveal the cultural, linguocultural and linguopragmatic peculiarities of political anecdotes in intercultural communication. Using the methods of scientific research, the essence of political anecdote and

its discursive features were defined. The analysis of content plan and expression plan allowed to study the correlation of linguopragmatic peculiarities of comic situation in scientific paradigm of knowledge. The dialectics of political anecdote in German is formed due to the interaction of political processes, political phenomena, political communication, political diplomacy and coexistence of political world. Linguocultural significance of sign organization is visible across its semantics, pragmatics and syntactics. Polyfunctionality of political anecdote is categorized in its cognitive-discursive, linguoculturological, conceptual and cognitive-pragmatic features. In political picture of the world in German the anecdotes about politicians, anecdotes about political parties, anecdotes about political marked advices, anecdotes about attitude of representatives of nation to political parties were found out. In anecdotes about politicians the main attention to presidents, ministers and chancellor (E. Stoiber; H. Kohl, K. Adenauer, E. Honecker, T. Heuss) were paid. The comic situation in political anecdote about political party is traced due to associative relations for similarity (die Grünen → Kompostierung). Political marked advices in anecdote are expressed through verbal markers (arbeiten, behaupten, lügen usw.). The phraseological competence defines cognitive dispositions of valuable dominants in political picture of world as a result of using of phraseological units (in die Jahre kommen, dummes Zeug, zu allem Ja und Amen sagen usw.)

Key words: *political picture of the world, political communication, political discourse, political anecdote, linguocultural competence, phraseological competence.*

Постановка проблеми. Лінгвістичні дослідження присвячені питанням про політичну свідомість людини, структурування її політичного лексикону, взаємодії індивідуального та загального в політичних образах різних лінгвокультур. У розвідках науковців пріоритетними залишаються питання дослідження мовних засобів вираження політичної картини світу, оскільки політична сфера є результатом розвитку інтеркультурного суспільства та привертає до себе увагу фахівців права, дипломатії, психології, філософії та лінгвістики.

Політична картина світу створюється крізь взаємодію зовнішнього світу та людини, яка власне інтерпретує політичну реальність та вербалізує її у текстових продуктах політичної мови, яка «призначена саме для політичної комунікації: для продукування суспільного консенсусу, прийняття та обґрунтування політичних і соціально-політичних рішень» (Баранов, 2001: 6). Дискурсивна компетенція політичної комунікації концептуалізує формат політичного дискурсу як конструкт процесу глобалізації лінгвокультурних явищ в умовах політизації різних сфер життєдіяльності мультикультурного соціуму та моделювання світу з метою створення мультикультурної політичної картини світу та політичної мовної картини світу.

Аналіз досліджень. Сучасні студії, присвячені дослідженням політичної картини світу, вивчають відображення політичних подій та явищ і політичних стереотипів, зокрема презентації комічного з різних рівнів та позицій наукової парадигми. Політичний дискурс розглядається з погляду лінгвокогнітивних, семіотичних та комунікативно-прагматичних аспектів (Г. П. Баран). Специфіка політичного анекдоту досліджується з урахуванням семантичних механізмів формування комічного (В. Raskin), теорії формування знаків (Ч. У. Моррис), полунфункціональних ознак політичного гумору (А. В. Демичева), соціофілософ-

ського аналізу гумору та комічного (А. В. Дмитрієв). Національно-культурна специфіка мовних картин світу вивчається з позиції лінгвокраїнознавчої теорії слова (Є. М. Верещагин, В. Г. Костомаров).

Мета статті. Актуальність дослідження полягає у визначенні ціннісних орієнтирів формування комічного у політичному просторі німецькомовного лінгвокультурного соціуму. Метою дослідження є аналіз лінгвокультурних та лінгвопрагматичних аспектів німецькомовного політичного анекдоту німецької мови. Мета передбачає розв'язання таких **завдань**: визначити сутність політичного анекдоту та його дискурсивні риси, розглянути лінгвокультурні та лінгвопрагматичні особливості політичного анекдоту німецької мови у політичній картині світу.

Виклад основного матеріалу. Політичний дискурс у німецькомовному лінгвокультурному просторі є поліфункціональним явищем. До числа складників прагматики політичного дискурсу входять такі компоненти: 1) власне прагматика політичного тексту відображає ставлення адресанта до об'єкта комунікації, до самого мовленнєвого акту і через нього до адресата; 2) адресант (автор політичного повідомлення) і адресат (реципієнт); 3) прагматична інтенція політичного тексту; 4) прагматичний зміст (пресупозиційний фонд); 5) програмований прагматичний ефект (Баран, 2015: 29). Основними функціями політичного дискурсу є:

- інтеграція і диференціація групових агентів політики;
- атональність і гармонізація (конфлікт і консенсус);
- акціональність та інформативність (виконання політиками дій та інформування про них);
- інтерпретація й орієнтація (створення мовленнєвої реальності поля політики і забезпечення існування у цій реальності);

– контроль і спонукання (маніпулювання свідомістю і стимулювання дій електорату) (Шейгал, 1998: 80).

Лінгвокультурні та лінгвопрагматичні риси політичного дискурсу експлікуються у семантиці політичного анекдоту, який є «...невід'ємним і мінливим атрибутом політичного процесу <...> своєрідною реакцією на концентрацію влади у суспільстві» (Дмитриев та ін., 2005: 5).

Політичний німецькомовний анекдот є дискурсивним утворенням та репрезентантом комічного освоєння політичної дійсності для вираження лінгвокультурних та прагматичних властивостей комічної ситуації у науковій парадигмі знань. Його діалектика констатує кореляцію критичного осмислення політичних процесів між учасниками політичної комунікації та дипломатичної динаміки співіснування міжособистісної риторики співрозмовників, напр.: *Der erste Staatsbesuch in London war für Heuss und die Bundesrepublik ein großer Erfolg, wenn auch der Empfang durch die Bevölkerung eher kühl war. Nach der Fahrt durch London erwähnte die Begleitung des Bundespräsidenten, dass die Bevölkerung begeistert gejubelt habe. Heuss aber antwortete: "Unsinn, achtzig Prozent haben der Königin zugejubelt, zehn Prozent den Pferden und zehn Prozent mir – und das waren deutsche Touristen!"* (3).

План змісту політичного німецькомовного анекдоту виявляється через його контекстуальну оболонку, а план вираження висвітлюється крізь закладений у ньому провокаційний або саркастичний характер. Він сприймається як транслятор комічного настрою, зокрема, його «знаковий простір формується трьома загальносеміотичними координатами – відношення знака до світу (семантика), до інтерпретатора (прагматика) та до інших знаків (синтактика)» (Моррис, 1983: 42), напр.: *Bei der Nominierung des ersten Bundespräsidenten war Theodor Heuß der Favorit. In einer Pause fragte ein jüngerer Abgeordneter einen anderen, wer denn dieser Heuß eigentlich sei. Der Gefragte erklärte: "Ach, der Heuß, das ist doch auch nur so ein lebenswürdiges Fossil aus der Weimarer Republik wie der Adenauer". Daraufhin fragte der erste Abgeordnete, wer dann denn Adenauer sei. Adenauer hörte dies zufälligerweise und rief dazwischen: "Das ist ja völlig neu, dass Sie mich für lebenswürdig halten"* (3).

Політичний німецькомовний анекдот є «ціннісним орієнтиром у формуванні концептуальних засад лінгвокультурного простору у міжкультурній комунікації. Ціннісні орієнтири, які закладені з метою оптимізації відтворення національно-

культурної специфіки формування моделі мовної особистості, формують не лише індивідуальну систему німецької мовної та культурної картини світу, але й концептуалізують поняттєвий базис сприйняття моделі німецької мовної особистості загалом у міжкультурному просторі» (Зубач та ін., 2017: 178), напр.: *Konrad Hermann Joseph Adenauer war von 1949 bis 1963 der erste Bundeskanzler der Bundesrepublik Deutschland. Er war sehr schlagfertig und eine Prise Humor mengte er gerne seiner Kommunikation bei. So auch eines Tages im Bundestag, als ein Politiker aus der Opposition sagte, dass Adenauer noch am Vortag etwas ganz anderes behauptet habe.*

Darauf erwiderte Adenauer: "Auch Sie können nicht verhindern, dass ich über Nacht klüger werde". (1).

Поліфункціональність німецькомовного політичного анекдоту простежується у таких його рисах:

1) *Когнітивно-дискурсивна* риса фіксує специфіку вербалізації лінгвокогнітивних кодів політичного анекдоту у політично маркованих текстах, напр.: *Der Nicht-Jäger und Vegetarier Theodor Heuss, 1. Bundespräsident der Bundesrepublik, nahm häufig an Jagden teil und nutzte die Schüsseltreiben zum zwanglosen Gespräch. Als bei einer Niederwildjagd ein flüchtender Hase direkt auf "Papa Heuss" zu lief, rief er: "Helfen kann ich Dir auch nicht, aber wenigstens habe ich kein Gewehr"* (3).

2) *Лінгвокультурологічна* риса відображає співвіднесення фонової загальнокультурної інформації з національно-специфічною, напр.: *Zu der Bundestagswahl 1994 stellte sich Rudolf Scharping (SPD) als Herausforderer von Bundeskanzler Helmut Kohl (CDU). Bei der Landtagswahl in Sachsen einige Monate vor der Bundestagswahl erlitt die SPD starke Verluste. Dazu sagte Scharping zu einer Mitgliedsversammlung der SPD in Sachsen: "Dies ist die erste Wahl, die wir verloren haben. Aber ich sage Ihnen, verehrte Damen und Herren, es war nicht die letzte"* (4).

3) *Концептуальна* риса втілює взаємодію знакової та асоціативної природи кодів семантичної структури анекдоту, напр.: *Erich Honecker und Helmut Kohl traten damals in einem sportlichen Wettlauf gegeneinander an. Helmut Kohl gewann, Erich Honecker verlor. Die DDR-Presse schrieb am nächsten Tag: Erich Honecker belegte einen hervorragenden zweiten Platz, Helmut Kohl wurde vorletzter!* (2).

4) *Комунікативно-прагматична* риса посилює кореляцію або категоризацію комунікативно-

прагматичних стратегій у анекдоті, напр.: *“Herr Bundeskanzler, ich weiß, was Sie sagen wollen», unterbrach jemand aus der CDU-Fraktion Konrad Adenauer, während dieser noch überlegte und zögerte, etwas zu sagen. “Sonderbar”, verwunderte er sich, «ich weiß im Moment nur, was ich denke. Ob ich das, was ich denke, auch sagen will, dass weiß ich aber noch nicht” (3).*

За результатами нашого дослідження виокремлюємо такі типи німецькомовних політичних анекдотів:

1) анекдоти про політичних діячів, напр.: *Bayerns Ministerpräsident Edmund Stoiber macht einen Besuch auf einem Bauernhof und lädt dazu auch die Presse ein. Eine Fotografin knipst ihn im Schweinestall. Daraufhin sagt Stoiber zu der Fotografin: “Dass Sie mir aber nicht so dummes Zeug unter das Bild schreiben wie ‘Stoiber und die Schweine’ oder so!” “Nein, nein, geht schon klar”. Am nächsten Tag ist das Bild in der Zeitung und darunter zu lesen: “Stoiber (3. v. l.)” (2). Комічність та саркастичність ситуативної прецедентності політичного німецькомовного анекдоту пов’язана з президентами, міністрами та канцлерами Німеччини Theodor Heuss, Erich Honecker, Helmut Kohl, Konrad Adenauer, Edmund Stoiber usw.;*

2) анекдоти про політичні партії, напр.: *In Berlin ist ein älterer Passant hingefallen. Joschka Fischer kommt zufällig vorbei, hilft ihm auf die Beine und scherzt: “Dafür müssen Sie aber bei der nächsten Bundestagswahl die Grünen wählen”. Darauf der Passant: “Junger Mann, ich bin auf den Rücken und nicht auf den Kopf gefallen!” (2). Політичні партії die Grünen, die CDU-Fraktion та представники політичних коаліцій Republikaner, Demokraten підсилюють саркастичну текстову оболонку політичного анекдоту німецької мови:*

3) анекдоти, які містять політичні лозунги або політично марковані поради, напр.: *Als Adenauer Oberbürgermeister von Köln war, klagte ein als nicht übertrieben fleißig bekannter Mitarbeiter Dr. Adenauer seine Schlaflosigkeit und fragte, ob er nicht ein Mittel dagegen wüßte. Er habe schon alle Schlafmittel durchprobiert. Adenauer faßte sich kurz: “Versuchen Sie doch mal zu arbeiten”. Політично маркованими одиницями у політичному анекдоті є дієслова arbeiten, behaupten, lügen usw. (3);*

4) анекдоти про ставлення представників соціуму до політичних партій, напр.: *Zwei Bestatter unterhalten sich. Fragt der eine: “Na, wie läuft’s denn so?” Darauf der andere: “Nicht schlecht. Letzte Woche zwei Erdbestattungen, zwei Feuerbestattungen und zwei Kompostierungen”. “Kompostierungen?” “Ja, die Grünen kommen langsam in die Jahre” (2)*

План змісту політичного анекдоту формується на асоціативних відношеннях за схожістю та причино-наслідковим зв’язком *Kompostierungen → Grünen → in die Jahre kommen.*

Метакомунікативна організація політичного німецькомовного анекдоту сприяє розумінню природи політики та держави та політичного життя в процесі міжкультурної комунікації. У семантиці політичного анекдоту сучасної німецької мови фіксуються «відомості, якими володіють усі члени певної етнічної та мовної спільноти, і котрі пов’язані із значенням національної культури. Більше того, вони, з одного боку, є складовою частиною національної культури, та з іншого – вони сутність її походження» (Верещагин та ін., 1976: 210).

Політичний анекдот німецької мови формує у представників лінгвокультурного соціуму і фразеологічну компетенцію з метою дотримання естетичності прагматики мовленнєвого етикету або маніпулятивних стратегій. Найбільш вживаними фразеологічними одиницями у політичному німецькомовному анекдоті є *zu allem Ja und Amen sagen/Ja sagen, in die Jahren kommen, dummes Zeug usw.*, напр.: *Als Konrad Adenauer mit bayrischen Partnern verhandelte, ging es sehr hitzig zu. Schließlich meinte eine echt bayrische Stimme: “Mir san aber net herkommen, Herr Bundeskanzler, damit daß wir einfach zu allem Ja und Amen sagen”. Der Kanzler schmunzelte und schlug vor: “Das ist auch gar nicht nötig, meine Herren. Mir genügt es schon, wenn Sie Ja sagen” (3).*

Висновки. Політичний анекдот у сучасній німецькій мові є продуктом дискурсивних процесів з метою прагматизації лінгвокультурних та лінгвопрагматичних аспектів формування політичної картини світу. Лінгвокультурна знаковість політичного анекдоту виявляється у когнітивно-дискурсивній, лінгвокультурологічній, концептуальній та комунікативно-прагматичній рисах. У політичній картині світу німецької мови зафіксовані анекдоти про політичних діячів, анекдоти про політичні партії, анекдоти про політично марковані поради, анекдоти про ставлення представників соціуму до політичних партій. У анекдотах про політичних діячів особлива увага приділена президентам, міністрам та канцлерам. Фразеологічна компетентність експлікує національно-культурну специфіку політичного анекдоту з метою виявлення ціннісних орієнтирів для німецької лінгвокультури.

Перспективним видається дослідження лінгвокультурних та лінгвопрагматичних аспектів політичного анекдоту німецької мови про політичні ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Г. П. Об'єктивація концепту RECESSION/РЕЦЕСІЯ у сучасному англомовному політичному інтернет-дискурсі: лінгвокогнітивний, семіотичний та комунікативно-прагматичний аспекти : дис. ... к-та ф. наук : 10.02.04. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2015. 230 с.
2. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику : учебное пособие. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 360 с.
3. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного : метод. руков. 2-е изд., доп. и перераб. Москва : Рус. яз., 1976. 248 с.
4. Демичева А. В. Сучасний політичний гумор як полуфункціональне явище. *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса. Сер. Політичні науки*. 2019. С. 96–100.
5. Дмитриев А. В., Сычев А. А. Смех: социофилософский анализ. Москва : Альфа-М, 2005. 594 с.
6. Зубач О., Аджабі Я., Застровський О. Німецька мовна особистість у фразеологічній картині світу. *Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Сер. Філологічні науки*. 2017. № 3 (352). С. 178–181.
7. Моррис Ч. У. Основания теории знаков. Семиотика. Москва : Радуга, 1983. С. 37–89.
8. Шейгал Е. И. Структура и границы политического дискурса. *Филология – Philologica*. 1998. № 14. С. 22–29.
9. Raskin V. Semantic Mechanisms of Humor. 1985. 285 с.

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Anekdoten – Merkmale, Bedeutung und über 100 Beispiele. URL: blueprints.de/humor-anekdoten/ (дата звернення: 21.04.021).
2. Die besten Politikerwitze – ProgrammWechsel. URL: www.Programmwechsel.de (дата звернення: 21.04.021).
3. Herrscher und Politiker – Anekdoten – online.de. URL: www.anekdoten-online.de (дата звернення: 21.04.021).
4. Wahlen 2009 – Anekdoten – online.de URL: www.anekdoten-online.de/wahlen2009.php (дата звернення: 21.04.021).

REFERENCES

1. Baran, H. P. Objektivatsia kontseptu RECESSION/RETSEESIA u suchasnomu anhlomovnomu politychnomu internet-dyskursi: lnhvokohnityvnyi, semiotychnyi ta komunikativno-prahmatychnyi aspekty: dys. ... k-ta f. nauk: 10.02.04 [Objectification of Concept Recession/Retsesia in Modern English political internet-discourse: semiotic and communicative pragmatic aspect]. Kherson. derzh. un-t. Kherson 2015. 230 s. [in Ukrainian].
2. Baranov, A. N. Vvedeniye v prykladnuiu lnhvystyku: ucheb. posob. [Introduction into Applied Linguistic]. Moskva. : Adytoryal URSS, 2001. 360 s. [in Russian].
3. Vereshchahyn, E. M., Kostomarov, V. H. Yazyk y kultura. Lnhvostranovedeniye v prepodavanyi russkoho yazyka kak inostrannoho: metod. rukov. 2-e yzd., dop. y pererab. [Language and Culture. Linguistic and Cultural Studies in Teaching Russian as a Foreign Language]. Moskva: Rus. yaz., 1976. 248 s. [in Russian].
4. Demycheva, A. V. Suchasnyi politychnyi humor yak polufunktsionalne yavyshche [Modern political Humor as semifunctional phenomenon]. *Visnyk DonNU imeni Vasylia Stusa. Ser. Politychni nauky*. 2019. S. 96–100 [in Ukrainian].
5. Dmytryev, A. V., Sychev, A. A. Smekh: sotsyofylosofskyi analiz [Laugh: sociophilosophical analysis]. Moskva : Alfa-M, 2005. 594 s. [in Russian].
6. Zubach, O., Adzhabi, Ya., Zastrovskiy, O. Nimetska movna osobystist u frazeolohichnii kartyni svitu [German language identity in Phraseological Picture of the World]. *Naukovyi visnyk SNU im. Lesi Ukrainky. Ser. Filolohichni nauky*. 2017. No. 3 (352). S. 178–181 [in Ukrainian].
7. Morrys, Ch. U. Osnovanyia teoryy znakov. Semyotyka [Foundations of Sign Theory. Semiotics]. Moskva: Raduha, 1983. S. 37–89 [in Russian].
8. Sheihal, E. Y. Struktura i hranytsy polytycheskoho dyskursu [Structures and boundaries of political discourse]. *Fylolohiya – Philologica*. 1998. No. 14. S. 22–29 [in Russian].
9. Raskin, V. Semantic Mechanisms of Humor. 1985. 285 p.

ILLUSTRATIVE SOURCES

1. Anekdoten – Merkmale, Bedeutung und über 100 Beispiele [Anecdotes – Features, Meanings and over 100 Examples]. Retrieved from: blueprints.de/humor-anekdoten/ [in German].
2. Die besten Politikerwitze – ProgrammWechsel [The best political jokes – program change]. Retrieved from: www.Programmwechsel.de [in German].
3. Herrscher und Politiker – Anekdoten – online.de [Rulers and Politicians – Anecdotes – online. de]. Retrieved from: www.anekdoten-online.de [in German].
4. Wahlen 2009 – Anekdoten – online.de [Elections 2009 – Anecdotes – online. de]. Retrieved from: www.anekdoten-online.de/wahlen2009.php [in German].